

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ו

פרשת בלק

א. תוספת ברכה.
פרק כב' פסוק ו':

לכה נא ארה לי את העם הזה (כ"ב ו')
יש להעיר בכלל. למה הי' לו לבלק להפציר כל כך בבלעם ביגיעה ותחנונים וגם ברוגז וכעס פעמים ושלש דוקא לבא לקלל, כמבואר בהמשך הפרשה, בעוד שהי' יכול לבקשו שיקלל שלא בפניהם, על מקומו שהוא, כי הלא כמה וכמה מקללים שהיו מקללים את המקוללים שלא בפניהם, וכמו ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל (פרשה תבא, כ"ז י"ג) ובקהלת (י' ב'). גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר, וזה ודאי שלא בפניו.

ואפשר לפרש על דרך דרש אגדי עפ"י מה שאמרו במס' ברכות (ז' א') על הפסוק בתהלים (ז' י"ב) ואל זועם בכל יום, וכמה זעמו רגע, כמו שנאמר (שם, ל' ו') כי רגע באפוי ופירשו, וכמה רגע, אחת משמונה רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, ואין כל בריה יכולה לכיין אותו רגע חוץ מבלעם הרשע זכור, ע"כ.
ועל זה הקשו בתוס' שם, מה הי' יכול בלעם לומר בשיעור רגע כזה, וכתבו, דהי' יכול לומר מלה אחת "כלם", אבל יותר מזה לא הי' מספיק לבטא באותו רגע.

ולפי זה ניחא הערתנו, למה נתעצם בלק כל כך להביא את בלעם למקומם של ישראל, והלא הי' יכול לבקשו שיקללם שלא בפניהם, במקומו, כמו שבארנו - יען כי הוא בלעם, הי' מבקש אותו רגע של זעם, ובאותו רגע לא הי' יכול לבטא רק מלה אחת "כלם", וזה אפשר רק בעת שרואה אותם, ואז מוסבת המלה לפי הרצון בהסבה עליהם, וכמבואר בפרשה שהי' רואה אותם ואת נויהם, כדכתיב בפסוק (כ"ד ב' ה') וירא את ישראל שוכן לשבטיו ויאמר מה טבו אהליך, אבל שלא בפניהם הלא הי' צריך להזכיר שמם, עם ישראל, כדי שיהי' ניכר על מי מוסבת המלה "כלם", וזה לא הי' יכול לבטא ברגע ההוא, כמבואר, ולכן הי' בלק מוכרח להביאו למקומם של ישראל (וע"ע להלן, כ"ג ט').
וכן מצינו בתפלות לברכה, כי כשמתפללים על החולה בפניו אין מוזכרים שמו, כי אם את הדבר המבוקש, וכמו שאמר משה בתפלתו על מרים בפניה, אמר, אל נא רפא נא לה (ס"פ בהעלתך) ולא הזכיר שמה, וכשהתפלל יעקב על ההצלה מעשו, שלא בפניו, אמר הצילני נא מיד אחי מיד עשו.

פירוש

1. מהי אלתו fe פרענו בתחילת דבריו?
2. מהו אותו "רצ"ע" שבו יכול היה בלעם לקלל את ישראל ומה הסכנה בו?
3. למה בכל זאת רצה בלק להביא את בלעם לראות את ישראל?
4. מתי יש להזכיר את fe ומה המצפה לברכה?

בלק

ב. חזקוני.

פרק כב' פסוק יז': (יז) אראנו ולא עתה, על דוד גתנבא⁷⁴. אשורנו ולא קרוב, כפל מלה הוא. דרך כוכב כועקב, לשון הליכה, כמו: הארץ אשר דרך בה⁷⁵, פירש כבר החזיקו בדרכם הכוכבים לבוא לעזור להם לישראל. וקם, כבר השבט והממשלה מישראל. ומחץ פאתי מואב וגו', דוגמא: הכוכבים ממסלותם גלחנו עם סיסרא⁷⁶. ומחץ פאתי מואב, הולך ומתנבא שלעתיד יירשו עוד ישראל אדום מואב ועמון, כמו שהתנה הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים: את הקניזי ואת הקדמוני⁷⁷, שהם עמון ומואב ואדום⁷⁸.

אלות

1. מה מביא את פרשנו להפליק פסוקים אלה על הצתידי?
2. מה הפציה עם אדום מואב וצמון ומה הפתרון על פרשנו?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק כב', כג' פסוקים כ', כא', א':

כא

84. אין רבינו מתיחס ל"קצה העם, לעומת "כל הארץ", אלא לעצם פעולת הראיה הקשורה בקללה או ברכה. ועיין רבינו בראשית מחי ד"ה לא יוכל לראות, את היסוד לדבריו כאן. 85. הרי שהראיה היא מוקדמת ותנאי לקללה. שלא כפירוש הרלב"ג: הנה לא קלם עד שראה אותם וידע שראה על דרך נבואה שהם ראויים לקללה מצד רוע מעשיהם. (ובענין ראית ארץ ישראל, עיין רמב"ן בראשית טו, יח ד"ה ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר).

פרק כג

א

1. מפרש "בוה" ('במקום) הזה', כמו "נסעו מזה" (בראשית לו, יז). קשה לו אפוא, מדוע ההקפדה על מקום מסוים דוקא. 2. 'כדי לתת עיניו בס' (כב, מא) לקראת קללה.

ב

(מ) וישלח לבלעם⁸². למנחת פבור מלבד ארוחתו, להשפיע עין גארותו⁸³.

(מא) וירא משם קצה העם⁸⁴. פדי לתת עיניו בס, פגענין "ויפן אתריו ויראם⁸⁵ ויקללם" (מלכים ב, כד). ויהיפך "ויראהו ה' את כל הארץ" (דברים לד, א), פדי שיברך לפני מותו.

פרק כג

(א) בנה לי בנה¹. שהוא מקום

שאראנו משם².

ב

82. "ויזבח בלק בקר וצאן" - לא מדין קרבנות בקשר עם קללת ישראל (כי על זה ידובר רק החל בפרק כג עם בנין המזבחות) כי אם מדין שחיטה לשם אכילה. 83. היא גסות הרוח שבו. ה'אוכל' לגסי הרוח הוא הכבוד.

אלות

1. מה מביא את פרשנו לבאר את פסוק מ' כפי שיאיר?
2. למה צריק היה לראותם על מנת לקללם?
3. האם הראיה סיועה לו או הפציה על דבריו?

* * *

ד. אור החיים.

פרק כג' פסוק י':

ג. ויהי אחריתי כמהו. חוזר אל העם, אמר זה פנגד עולם הפא שהוא אחרית העולם, ותדע שה' מעמיד פדין גם לצדיקים מי שהוא ראוי לאשר ההוא הנעלם מהמשגג לנפש אחר מיתה לזה התפלל על ב' ההדרגות ע"כ:

אלות

1. פרשנו קובע כי "כמהו" מוסר על עם ישראל, למה זה חשוב לו להדגיש כאן?
2. מה בדיוק מקש בלעם לצמח לבסוף?

* * *

בלק

הזה. וכך הביא אותו אל הפסגה הנשקפת על-פני הישימן, המוקדשת ל"האלהת חוסר הבושה"; שהרי זה כל עצמו של פולחן הפעור: הוא מפנה לאלים את הצד הבהמי של הגופניות האנושית והוא אומר לאדם: מה לך חולם על צניעות ועל ייעוד מוסרי נעלה, מבשרך תחזה שאתה דומה לבהמה — ואל לך להתבייש על כך בפני האלים; הוא ביטא על ידי כך את השאלה: מה יחס העם הזה לצניעות ולקדושת המוסר של המין; שהרי בסופו של דבר כאן הוא השורש של כל חוסן לאומי ושל פריחת כל האומות.

יפה אמרו חכמים במדרש רבה (כ, טו): "בלק היה בעל קסמים ובעל נחש יותר מבלעם שהיה נמשך אחריו כסומא. למה הדבר דומה? לאחד שיש בידו סכין ואינו מכיר את הפרקים וחבירו מכיר את הפרקים ואין בידו סכין, כך היו שניהם דומין" וכו'. בלק הראה לבלעם את המקום שיכון אליו את חדר החנית של קללתו.

ה. רש"ר הירש .

פרק כג' פסוקים כז'-כח':

(כז-כח) בלק ראה שאין לתקוף את ישראל לא מ"במות בעל" ולא מ"שדה צופים": לא מנקודת המבט של הכת הפיסי החומרי ולא מנקודת המבט של היסוד האלוהי הרוחני. אולם יש אומה המבורכת בשפע הברכות החומריות והרוחניות, ואף על פי כן היא אצה בלא ישע לקראת אובדנה; הגורל השפיע עליה את כל הטוב הגנוז באוצרות השמים, העשיר אותה בכל עושר חומרי ורוחני — ואף כל פי כן עש יאכלנה מתוכה והוא יהפוך כל ברכה לקללה; וכדרך שאין היא ראויה, כן לא תהיה מוכשרת לקבל ברכה ולהחזיק בה. עש זה האוכל את האומה מבפנים הוא חוסר המוסר, התמסרות חסרת בושה לתאוות בשרים חושניות.

לפיכך, אחרי שנכשל בלק ב"במות בעל" וב"שדה צופים" ולא נמצאה שם נקודת תורפה של העם השנוי עליו, הוא אמר: לכה נא וגו' (השוה פסוק יג: "לך-נא" וגו'); אעשה נא עוד נסיון אחד, בוא נא ותן לי להביאך לנקודת חציפת אחרת, או לי משם ירשה ה' בעצמו לקלל את העם

אלות:

1. מה השאלה העקרונתית הצפה וצולה כאן בעת חיפוש מקום נוסף, אחרי שנה לניסיון נוסף לפללות?
2. פרשנו לואד משנות המקומות לימוד מצניין על תוכן וסאלת המקומות, התוכל להסביר?
3. אחרי שני כפלונות, מה חיפש בלק?
4. האם בסוף זה לא הצליח?
5. מה עלינו ללמוד מכך?

* * *

ז. המשתדל.

פרק כד' פסוק ז':

[ז] יזל כוים מרליו: ישראל שהמשיל אהליו לארזים מדמהו עתה לארז, ואומר שהוא נוזל מים מענפיו, ל' דליותו (ירמיה י"א ט"ז) (ראב"ע). ותנשא מלכותו: פירש רש"י של יעקב, וזה כדי שלא יובן שתינשא מלכותו של שאול (שהכה את עמלק), כי אחר מלחמת עמלק לא היה עוד ה' אתו ולא התנשאה עוד מלכותו (ש"א טו), אבל הכוונה מלכותו של ישראל

אלות:

1. מאיזו טעות רוצה פרשנו להצילנו כאן?
2. מה הפציה עם: "ותנשא מלכותו" האם ה' או בעבור מה?
3. מהי דעת פרשנו לפי זה?

* * *